

characterized by stages and a certain progressiveness. It is facilitated by relevant entities whose activity aims at adopting, amending, or repealing legal norms.

The article notes that the mechanism of legal formation is closely tied to the stages and phases of lawmaking, involving relevant legal and non-legal means.

Furthermore, the mechanism of legislative activity is defined as a set of specific legal tools used by entities in legislative activity at various stages of this process aimed at regulating social relations.

Key words: Legal Doctrine, Lawmaking, Legal Formation, mechanism of Legal Formation, mechanism of Lawmaking.

DOI: 10.33663/0869-2491-2024-35-149-159

УДК 340.12

О. Л. БОГІНІЧ,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*
ORCID: 0000-0001-5230-9366

ПРОГАЛИНИ У ПРАВІ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

У статті під кутом зору прогалин у праві розглядається складний комплекс проблем, пов'язаних з реалізацією права. Основний акцент зроблений на з'ясуванні механізмів такої реалізації. Аналізуються доктринальні та прикладні аспекти досліджуваного питання. Запропонована класифікація механізмів реалізації матеріальних норм права.

Ключові слова: прогалини у праві, механізми реалізації права, механізми реалізації норм права.

Bohinich Oleg. Gaps in the law: theoretical and applied aspect

The article examines a complex set of problems related to the implementation of the law from the point of view of gaps in the law. The main emphasis is placed on clarifying the mechanisms of such implementation. Doctrinal and applied aspects of the researched issue are analyzed. A proposed classification of the mechanisms for the implementation of material norms of law.

Key words: gaps in the law, mechanisms for the implementation of the law, mechanisms for the implementation of legal norms.

Вступ. Правотворчість як феномен соціально-політичної дійсності неможливо зрозуміти без звернення до більш загальних феноменів, якими, виходячи з тематики статті, є суспільство (соціум). Останнє планується розглянути як систему, якій властиві свої об'єктивні закономірності. Серед таких, зокрема, слід назвати наявність у суспільстві порядку, що, окрім іншого, вважається атрибутивною характеристикою його функціонування.

Так, порядок з точки зору теорії систем – це спосіб функціонування системи, який забезпечує досягнення мети, заради якої вона існує. Це характерно як для органічних, так і неорганічних систем. Соціальний порядок також не відрізняється від цієї закономірності: забезпечує її (соціальної системи) гомеостаз, тобто відтворення та розвиток. Оскільки людина не тільки біологічна, а й соціальна істота, то порядок у соціумі підтримується за посередництва особливих соціальних норм, якими в державно-організованому суспільстві виступають юридичні норми. Але на відміну від біологічних

* **Boginich Oleh**, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer

законів, які діють автоматично, юридичні норми потребують дії свого активного чинника, яким у суспільстві є воля людей, що об'єктивується в державі здебільшого через спеціальні органи (зокрема, правотворчі).

Отже, логічно припустити, що правотворчість виступає атрибутивною характеристикою будь-якого суспільства, передусім суспільства, у якому громадяни об'єдналися у політичний союз¹. Результатом правотворчості, як відомо, є поява масиву нормативно-правових актів, які регулюють найбільш важливі для суспільства відносини. Оскільки ми розглядаємо суспільство як систему, то закономірності функціонування останньої правомірно поширити на процеси правотворчості та правозастосування, які здійснюють компетентні органи держави.

Огляд літератури. Зазначена проблематика дослідження тривалий час була в центрі уваги багатьох дослідників. Серед останніх головним чином науковці з такої наукової дисципліни, як теорія держави і права. Це такі імена як П. Є. Недбайло, В. М. Горшенев, П. Н. Рабінович, Т. І. Тарахонич, Р. А. Калюжний, І. В. Атаманчук, О. В. Фатхутдінова та ін. Але до останнього часу, як справедливо зауважує Т. І. Тарахонич, категорії «реалізація права», які часто розглядаються спільно з категоріями «механізм правового регулювання», «механізм дії права» до цього часу не мають єдиного розуміння свого змісту. Тим більше цей недолік призводить до відсутності вирішення проблем, пов'язаних з подоланням прогалин у праві.

Постановка проблеми. Наведене вище актуалізує науковий пошук вирішення важливої проблеми реалізації права через механізми подолання прогалин у зазначеній нормативній системі.

Метою дослідження є пошук механізмів реалізації такого структурного елементу системи права, як норма права.

Виклад основного матеріалу. Як впливає з семантики поняття «система», остання розуміється як певне об'єднання окремих елементів в єдину органічну цілісність (систему), яка взаємодіє як з внутрішнім, так і зовнішнім середовищем. При цьому елементи системи пов'язані між собою генетичними, функціональними та ієрархічними зв'язками. Якщо екстраполувати цей висновок на систему права, то системність останнього, на спільну думку науковців, означає, що право є впорядкованою, внутрішньо узгодженою системою норм, виступає як цілісне нормативне утворення (нормативний комплекс), диференційоване на окремі групи норм. Системність свідчить про те, що регулятивну роль норми права виконують лише у взаємозв'язку один з одним, наприклад матеріальні та процесуальні норми. І саме відсутність зв'язку між нормами або відсутність певних норм призводить до дефектності правових актів, а отже, до порушення прав суб'єктів права при їх реалізації.

Характерним прикладом дефектності правового регулювання виступають випадки наявності прогалин при юридичному опосередкуванні суспільних відносин. Не зовсім вдалим, з точки зору автора, є визначення прогалин, яке

міститься у Законі України «Про правотворчу діяльність». Так, відповідно до ч. 1 ст. 65 Закону під правовою прогалиною розуміється повна або часткова відсутність норми права, що не забезпечує завершеність правового регулювання відповідних суспільних відносин. Незрозуміло, про що йдеться у випадку часткової відсутності норми права: чи її складових (гіпотеза, диспозиція, санкція), чи механізму реалізації.

Стосовно проблеми під назвою «механізм реалізації» правової норми (права) слід сказати, що до цього часу вона належним чином не вирішена – ні доктринально, а тим більше – практично. Як справедливо щодо цього у своєму рішенні від 04.12.2004 р. зазначає Конституційний Суд України, «відповідно до частини другої статті 3 Конституції України головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Забезпечення прав і свобод, крім усього іншого, потребує, зокрема, законодавчого закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення кожним громадянином прав і свобод»².

У теорії права категорія «реалізація права» часто розглядається спільно з категоріями «механізм правового регулювання», «механізм дії права». На думку Т. І. Тарахонич, до цього часу зазначені категорії не мають єдиного розуміння свого змісту, хоча в загальному сенсі під їх змістом розуміється сукупність правового інструментарію, який зумовлює дію даних механізмів; системний комплекс юридичних засобів, що мають структурну єдність і логічну послідовність; сукупність засобів, які виконують специфічні завдання та функції, здійснюють вплив на свідомість і поведінку суб'єктів; ці механізми різняться за своєю природою та функціональним призначенням, але вони спрямовані на досягнення конкретних цілей³.

Більшість теоретиків права під механізмом правового регулювання та реалізацією права розуміють однаковий зміст: перетворення (трансформація) правових приписів у реальні правовідносини через відповідні дії або бездіяльність уповноважених суб'єктів⁴. Відмінність, на нашу думку, полягає в тому, що механізм правового регулювання становить статичний аспект реалізації права (його засоби), а саме реалізація права як процес становить динамічний аспект (її форми). Як відомо, до перших належать норми права, нормативно-правові акти, юридичні факти, правовідносини, акти реалізації права, до других – такі форми реалізації права, як використання, виконання, дотримання суб'єктивних прав та обов'язків, правозастосування.

У контексті зазначеного слід відокремити розгляд проблеми реалізації права від проблеми реалізації норми права. Якщо під реалізацією права необхідно розуміти всі процеси та засоби правового регулювання, наведені вище, то під реалізацією норми права необхідно розуміти інший інструментарій, а саме механізм її реалізації, який відрізняється від механізмів реалізації права.

Так, зокрема, уповноважуючі норми, які є формою реалізації права, без власного механізму їх реалізації в діях суб'єктів права не можуть набути

форми правовідносин. Для ілюстрації цього висновку наведемо декілька нормативно-правових актів вищої юридичної сили, які за відсутності механізмів реалізації матеріальних норм права ставлять у скрутне становище як носіїв прав, закріплених у таких матеріальних нормах, так і правозастосовувачів.

Наприклад, згідно з п. 14 ст. 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» учасникам бойових дій надається право на першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва. Водночас запровадивши у законодавство України термін «першочергове право» на безоплатне отримання у власність земельних ділянок, законодавець не визначив його зміст і порядок реалізації не тільки в земельному законодавстві України, а й у інших законодавчих актах, якими дане право запроваджене. До останніх належать: а) Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», де у п. 18 ст. 13, п. 15 ст. 15 та п. 13 ст. 14 Закону особам з інвалідністю внаслідок війни, сім'ям загиблих військовослужбовців, учасникам війни (Другої світової) та прирівняних до них особам надано першочергове право на відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва; б) Закон України «Про соціальний захист дітей війни», який передбачає для таких категорій, як діти війни (особи, які є громадянами України та яким на час закінчення (2 вересня 1945 р.) Другої світової війни було менше 18 років) право на першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва та городництва (ст. 5 Закону); в) Закон України «Про місцеве самоврядування», де для осіб з інвалідністю, ветеранів війни та праці, сімей загиблих (померлих або визнаних такими, що зникли безвісти) військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас (крім військовослужбовців строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу) або відставку, осіб з інвалідністю з дитинства, багатодітних сімей надано право на одержання від органів місцевого самоврядування допомоги для відведення зазначеним особам у першочерговому порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва, садівництва та городництва (п. 2 ч. 1 ст. 34 Закону).

З наведеного вище стає зрозумілим, що громадяни зазначених категорій, які звернуться до компетентних органів для отримання земельної ділянки у першочерговому порядку, стикнуться з проблемою реалізації свого права, оскільки всі вони одночасно будуть мати першочергове право на її отримання. Аналогічна проблема буде у правозастосовувача, у якого не буде механізму реалізації відповідного права громадян, а отже, його обов'язок у цих правовідносинах не буде виконаний.

Це впливає з такого. Семантичне тлумачення терміна «першочерговий» означає те, що має бути виконано, здійснено у першу чергу, перед усім іншим. Таке значення даного слова передбачає наявність черги, у якій певна

особа має право на отримання певного блага чи послуги першою. Однак дане значення терміна «першочерговий» не може бути використане для з'ясування змісту словосполучення «першочергове право на безоплатне отримання у власність земельної ділянки» через те, що земельне законодавство України не передбачає формування черги з осіб, які виявили бажання безоплатно отримати землю у власність. Юридично така черга не існує. Адже посадовці органів влади не мають права її створити, оскільки у законі не визначений ні порядок її створення, ні особливий порядок надання земельних ділянок тим, хто гіпотетично міг би перебувати у такій черзі.

Слід визнати, що така практика законотворення зумовила виникнення правової невизначеності щодо змісту та порядку реалізації першочергового права на безоплатне отримання у власність земельних ділянок. Адже згідно зі ст. 19 Конституції України правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. А органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Зазначене становить порушення з боку законодавця при регулюванні суспільних відносин такого складника принципу верховенства, як правова визначеність. Інакше кажучи, надавши певним категоріям громадян пільгове право, законодавець не передбачив механізмів реалізації такого права, тобто відсутня відповідна процедура, що ставить під загрозу здійснення самого права на пільги.

На жаль, цю проблему в повному обсязі не усуває новий Закон України «Про правотворчу діяльність». Наприклад, якщо для первинних законів, кодексів передбачено обов'язок суб'єкта нормотворчості при розробці концепції проекту первинного закону, кодексу розробити основні правові механізми реалізації нормативно-правового акта з обґрунтуванням їх ефективності, то у випадку прийняття закону України про внесення змін до кодексу, первинного закону такий обов'язок уже відсутній (ч. 2, підп. 4 ч. 4 ст. 26 Закону). Водночас зрозуміло, що зміни, які можуть вноситися до матеріальних норм права, теж потребуватимуть у необхідних випадках обов'язкової наявності механізмів реалізації їх приписів.

У зв'язку з зазначеним слід оцінити як неефективну вимогу ст. 26 Закону щодо забезпечення з метою одночасного набрання чинності законами здійснення планування розробки необхідних для їх реалізації підзаконних нормативно-правових актів. Таке планування потрібно здійснювати з урахуванням плану законопроектної роботи Верховної Ради України на відповідний рік (ч. 1 ст. 26 Закону). Йдеться про те, що якщо законодавець передбачив для підзаконних актів розробку механізмів реалізації норм законів, то це буде проблематично здійснити, оскільки згідно з ч. 2 ст. 19-1 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» план законопроектної роботи Верховної

Ради має містити лише перелік питань, які потребують законодавчого врегулювання, обґрунтування необхідності розроблення законопроекту, орієнтовну назву законопроекту та строки його подання, відповідальних за розроблення законопроекту, інформацію про пріоритетність внесення та розгляду законопроектів. Тобто у відповідних органів, до компетенції яких належить видання підзаконних нормативних актів, буде відсутній сам текст закону (норми права), до якого потрібно розробляти механізм його реалізації.

Певне вирішення зазначеної проблеми міститься у приписах ч. 4 ст. 12 Закону, відповідно до яких, якщо проєкт первинного закону передбачає прийняття на його виконання підзаконних нормативно-правових актів, до нього додається перелік таких нормативно-правових актів з визначенням їхніх цілей, завдань, структури та основних положень. Однак у такому випадку неможливо забезпечити виконання ст. 26 Закону щодо одночасного набрання чинності законами та необхідних для їх реалізації підзаконних нормативно-правових актів, оскільки проблематичною виглядає синхронізація нормотворчого процесу законодавця та органу, до компетенції якого належить прийняття підзаконного акта. Тим більше, що до остаточного рішення законодавця щодо прийняття закону в останнього буде відсутня інформація стосовно змісту правових норм, для яких, зокрема, слід розробити механізми їх реалізації шляхом відомчої нормотворчості.

У цьому ж проблемному ключі слід оцінити зміст ст. 24 Закону України «Про правотворчу діяльність», яка містить вимоги до змісту нормативно-правового акта. Серед останніх немає прямої вказівки на необхідність наявності у потрібних випадках у нормі права обов'язкового елементу – механізму її реалізації. Опосередковані вимоги у вигляді однозначності розуміння норми права через її доступність для реалізації (п. 1 ч. 1 ст. 24 Закону) та передбачуваності (прогнозованості) результатів їх реалізації (п. 2 ч. 1 ст. 24 Закону) самі по собі не є однозначно зрозумілими, що вимагає законодавець у цій статті Закону.

Отже, очевидними є вади Закону України «Про правотворчу діяльність» у частині наявності механізмів подолання прогалин у випадку відсутності процедур реалізації норм права. Саме категорія «прогалини», на нашу думку, є найбільш адекватним правовим поняттям, яке відображає, окрім іншого, відсутність механізмів реалізації норми права. За загальним правилом йдеться про реалізацію їх матеріальних видів.

Механізм реалізації матеріальної норми права у свою чергу залежить від форми реалізації права. У правовідносинах, де здійснюються уповноважувальні, зобов'язальні та заборонні норми, механізм реалізації матеріальної норми права є матеріально-процесуальним (процедурним)⁵. У правовідносинах, де для реалізації таких норм необхідним є залучення правозастосовного інструментарію, такий механізм має назву процесуального. У свою чергу процесуальний механізм є юрисдикційний і загальний (неюрисдикційний)⁶. Юрисдикційний традиційно поділяється на кримінально-процесуальний,

цивільно-процесуальний, господарсько-процесуальний. В останній час до них додалися адміністративно-процесуальний (адміністративно-процедурний), конституційно-процесуальний. Загальний процесуальний механізм супроводжує, окрім зазначених, майже всі інші форми діяльності органів держави. Серед них – правотворчий, контрольно-наглядовий, установчий.

У світлі зазначеного розглянемо деякі механізми (процедури) реалізації матеріальної норми права. У випадку, не пов'язаному з правозастосуванням, для реалізації моделі поведінки, закладеної у диспозиції правової норми, існує декілька варіантів відповідних процедур. Перший: така процедура водночас міститься у статті нормативно-правового акта, де закріплена ця норма. Другий: необхідна процедура міститься не поряд з нормою матеріального права в одній статті, а в іншій частині цього нормативно-правового акта. Третій: процедурні норми містяться в інших нормативно-правових актах. Для останніх здебільшого характерна така назва, як порядок. На відміну від зазначених варіантів існує ще один – комплексний або гібридний, який передбачає наявність водночас необхідних для реалізації матеріальних норм права норм процедурних, як у самому нормативно-правовому акті, так і у сторонньому.

Як приклад, який є ілюстрацією першого варіанта, можна навести ч. 1 ст. 601 Цивільного кодексу України, яка містить матеріальну норму, що надає право особам припиняти зустрічні однорідні зобов'язання зарахуванням. При цьому ч. 2 цієї ж статті містить процесуальну норму, яка встановлює, що для використання цього права необхідно й достатньо подання відповідної заяви однієї зі сторін відносин. У цьому випадку порядок використання права на зарахування встановлений однією процесуальною нормою, яка міститься у тій самій статті, що надає відповідне право⁷.

Для ілюстрації другого варіанта доречним прикладом будуть слугувати норми Податкового кодексу України. Так, зокрема у ст. 16 Податкового кодексу України задекларований обов'язок платника податку сплачувати податки та збори в строки та у розмірах, встановлених цим Кодексом та законами з питань митної справи, а у ст. 35 цього ж Кодексу передбачений порядок сплати таких податків і зборів. Правила обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР, становлять механізм реалізації окремих норм Житлового кодексу України, тобто є свідченням дії третього варіанта.

І, нарешті, на комплексний або гібридний варіант існування механізмів реалізації матеріальних норм права вказують норми Закону України «Про нотаріат». Зокрема, ст. 39 Закону передбачає, що порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами та посадовими особами органів місцевого самоврядування встановлюється цим Законом та іншими актами законодавства України, серед яких Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України 22.02.2012 р. № 296/5.

У випадку залучення такої форми реалізації права, як правозастосування, для реалізації матеріальної норми потрібний, як відомо, спеціальний механізм, серед елементів якого головним інструментом, що опосередковує цей вид реалізації права, виступає суб'єкт правозастосування. У зв'язку з зазначеним не можна не назвати відносно недавно прийнятий, але давно очікуваний Закон України «Про адміністративну процедуру», який регулює відносини органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації, з фізичними та юридичними особами щодо розгляду і вирішення адміністративних справ (ст. 1 Закону). Цей Закон визначає підстави і повноваження процедурного характеру, спрямованих на реалізацію матеріальних норм права, а також спосіб реалізації власних повноважень органів, що здійснюють функції публічної адміністрації. Його цінність, як справедливо зауважують автори науково-практичного коментаря до цього Закону, полягає саме в тому, щоб бути загальним законом для усіх відносин сфери публічного адміністрування, забезпечувати загальний стандарт, прогнозованість та універсальність правил взаємодії держави з приватними особами⁸. І найголовнішим, на нашу думку, в контексті проблеми, що розглядається, є фіксація положення, що адміністративна справа, яка знаходиться на розгляді уповноваженого органу, стосується публічно-правових відносин щодо забезпечення реалізації права, свободи чи законного інтересу особи та/або виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу, розгляд якої здійснюється адміністративним органом» (п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону).

Водночас зауважимо, що зазначені прогресивні положення Закону України «Про адміністративну процедуру» не зможуть усунути вади розглянутих у попередній частині цієї статті законів про першочергове право на отримання земельної ділянки, оскільки обов'язок уповноваженого органу здійснити необхідні дії для реалізації цього права громадян не може бути виконаний без наявності відповідного механізму його реалізації. Проблемність ситуації полягає в тому, що, наприклад, за одночасного звернення різних категорій громадян, які користуються однаковими правами на здійснення першочергового права на отримання земельної ділянки, у відповідного органу виникнуть очевидні труднощі: хто має переваги з числа тих, хто звернувся, або – хто є перший серед таких самих перших?

Вихід убачається в розробці нормативно-правового акта рівня постанови уряду, де б усі спірні питання набули адекватного вирішення. Йдеться про введення додаткових критеріїв для диференціації однакових прав, належних громадянам. За приклад може слугувати постанова Кабінету Міністрів України № 1224 від 28.10.2022 р. «Порядок переведення на навчання за державним замовленням окремих категорій здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, які зараховані до закладів фахової передвищої, вищої освіти до

2021 року включно на місця, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних осіб». Згідно з цією постановою окремі категорії осіб, які мають однакові пільги щодо переведення на навчання за державним замовленням, реалізують це право у певному встановленому порядку⁹.

Висновок. Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, можемо констатувати таке. По-перше, регулятивну роль норми права виконують лише у взаємозв'язку одна з одною, наприклад, матеріальні та процесуальні норми. По-друге, під поняття «прогалини в праві» підпадають випадки відсутності механізмів реалізації норм права. По-третє, механізм реалізації права відрізняється від механізмів реалізації норми права. Серед останніх: а) наявність відповідних процедурних (процесуальних) норм в одній статті нормативно-правового акта; б) необхідна процедура міститься у іншій статті цього ж нормативно-правового акта; в) процедурні норми знаходяться в інших нормативно-правових актах; г) процедурні норми містяться як у самому нормативно-правовому акті, так і у сторонньому.

1. Богиніч О. Л. Онтологічні та гносеологічні засади правотворчості. *Правова держава: щорічник наукових праць*. Випуск 33. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2022. С. 136–145. 2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про особливості застосування Закону України «Про вибори Президента України» при повторному голосуванні 26 грудня 2004 року (справа про особливості застосування Закону України «Про вибори Президента України»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v022p710-04#Text> (дата звернення: 29.01.2024). 3. Тарахонич Т. І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права: особливості взаємодії. *Правова держава: щорічник наукових праць*. Випуск 50. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010. С. 12–18. 4. Ведерніков Ю. А., Папірна А. В. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. С. 102, 162; Тарахонич Т. І. Правове регулювання як особлива форма соціального регулювання. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ, 2006. С. 304, 450. 5. Автор використовує терміни «процедурний» і «процесуальний» як синоніми. Хоча не відкидає поширену в науці думку, що перший термін опосередковує неюрисдикційну діяльність державних органів, а другий – юрисдикційну. 6. Фатхудинова О. В. Теоретико-правові проблеми юридичного процесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2000. С. 15. 7. Власов Ю. Л. Юридичний процес: теорія держави і права. Академічний курс: підручник. Київ, 2006. С. 638. 8. Науково-практичний коментар до Закону України «Про адміністративну процедуру» / авт. колектив: О. Ф. Андрійко, В. М. Бевзенко та ін.; за заг. ред. В. П. Тимошука. Київ, 2023. С. 22. 9. Про затвердження Порядку переведення на навчання за державним замовленням окремих категорій здобувачів фахової передвищої, вищої освіти, які зараховані до закладів фахової передвищої, вищої освіти до 2021 року включно на місця, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2022 р. № 1224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1224-2022-%D0%BF> (дата звернення: 29.01.2024)

References

1. Bohinich O. L. Ontologichni ta hnoseologichni zasady pravotvorchosti. *Pravova derzhava. Shchorichnyk naukovykh prats*. Vypusk 33. Kyiv: Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2022. S. 136–145. 2. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiynym podanniam 46 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) Zakonu Ukrainy «Pro osoblyvosti zastosuvannia Zakonu Ukrainy «Pro vybory Prezydenta Ukrainy» pry povtornom holosuvanni 26 hrudnia 2004 roku (sprava pro osoblyvosti zastosuvannia Zakonu Ukrainy «Pro vybory Prezydenta Ukrainy»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v022p710-04#Text> (data zvernennia: 29.01.2024). 3. Tarakhonych T. I. Mekhanizm dii prava, mekhanizm pravovoho rehuliuвання, mekhanizm realizatsii prava: osoblyvosti vzaємодii. *Pravova derzhava. Shchorichnyk naukovykh prats*. Vypusk 50. Kyiv: Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2010. S. 12–18. 4. Vediernikov Yu. A., Papirna A. V. Teoriia derzhavy i prava: navch. posib. Kyiv: Znannia, 2008. S. 102, 162; Tarakhonych T. I. Pravove rehuliuвання yak osoblyva forma sotsialnoho rehuliuвання. Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs: pidruchnyk. Kyiv, 2006. S. 304, 450. 5. Avtor vykorystovuie termyny «protseduynyi» ta «protsestualnyi» yak synonymy. Khocha ne vidkydaie poshyrenu v nautsi dumky, shcho pershyi termin oposeredkovuie neiurydyktsiinu diialnist derzhavnykh orhaniv, a druhyi – yurydyktsiinu. 6. Fatkhudinova O. V. Teoretyko-pravovi problemy yurydychnoho protsesu. avtoref. dys. ... kand. yur. nauk: 12.00.01. Kyiv, 2000. S. 15. 7. Vlasov Yu. L. Yurydychnyi protses: teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs: pidruchnyk. Kyiv, 2006. S. 638. 8. Naukovo-praktychnyi komentar do Zakonu Ukrainy «Pro administratyvnu protseduru» / avt. kolektyv: Andriiko O. F., Bevzenko V. M. ta in.; za zah. red. Tymoshchuka V. P. Kyiv, 2023. S. 22. 9. Pro zatverdzhennia Poriadku perevedennia na navchannia za derzhavnym zamovlenniam okremykh katehorii zdobuvachiv fakhovoi peredvyshchoi, vyshchoi osvity, yakii zarakhovani do zakladiv fakhovoi peredvyshchoi, vyshchoi osvity do 2021 roku vkluchno na mistisia, shcho finansuiutsia za koshty fizychnykh ta/abo yurydychnykh osib: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.10.2022 r. № 1224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1224-2022-%D0%BF> (data zvernennia: 29.01.2024)

Bohinich Oleg. Gaps in the law: theoretical and applied aspect

In Ukraine, the new Law of Ukraine «On Law-Making Activities» recently entered into force. A systematic analysis of the said Law indicates the presence of certain shortcomings that can seriously complicate its implementation in the work of both competent state bodies and in the activities of individuals and legal entities. We are talking about such a category as gaps in the law. The definition of gaps proposed in the last one and the mechanisms for overcoming them do not allow to fully solve the indicated problems of law-making and law enforcement. In particular, it is about the mechanisms of implementation of legal norms.

In this regard, the purpose of the study is to find mechanisms for the implementation of such a structural element of the legal system as a rule of law.

The research methods are the systematic method, the method of comparative analysis, and the formal-legal method. As a result of the use of the mentioned methods, it was established that consideration of the problem of implementation of law must be separated from the problem of implementation of legal norms. If under the implementation of law it is necessary to understand all the processes and means of legal regulation, then under the implementation of the norm of law it is necessary to

understand another toolkit, namely the mechanism of its implementation, which differs from the mechanisms of implementation of law. As a general rule, it is about the realization of their material types.

The mechanism of implementation of the material norm of the law, in turn, depends on the form of implementation of the law. In legal relations, where authorizing, binding and prohibiting norms are implemented, the mechanism of implementation of the material norm of law is material-procedural (procedural). In legal relations, where the implementation of such norms requires the involvement of law enforcement tools, such a mechanism is called procedural. In turn, the procedural mechanism is jurisdictional and general (non-jurisdictional). Jurisdiction is traditionally divided into criminal-procedural, civil-procedural, economic-procedural. Recently, administrative-procedural (administrative-procedural), constitutional-procedural ones have been added to them. In addition to the above, the general procedural mechanism accompanies almost all other forms of activity of state bodies. Among them are law-making, supervisory and regulatory.

In the light of the above, we will consider some mechanisms (procedures) for the implementation of the material norm of law. In a case not related to law enforcement, there are several options for appropriate procedures to implement the model of behavior laid down in the disposition of the legal norm. The first: such a procedure is simultaneously contained in the article of the normative legal act, which enshrines this norm. The second: the necessary procedure is not contained alongside the norm of substantive law in one article, but in another part of this normative legal act. Third: procedural norms are found in other legal acts. The latter are mostly characterized by such a name as order. In contrast to the mentioned options, there is another one – a complex or hybrid one, which provides for the presence of procedural norms both in the normative legal act itself and in the external one, which are simultaneously necessary for the implementation of the material norms of the law.

Summarizing the results of the conducted research, we can state the following. First, the regulatory role of legal norms is performed only in relation to each other; for example, material and procedural norms. Secondly, the concept of «gaps in the law» includes cases of lack of mechanisms for the implementation of legal norms. Thirdly, the mechanism of implementation of the law differs from the mechanisms of implementation of the rule of law. Among the latter: a) the presence of relevant procedural (procedural) norms in one article of the normative legal act; b) the necessary procedure is contained in another article of the same normative legal act; c) procedural rules are found in other legal acts; d) procedural norms are contained both in the normative legal act itself and in a third-party one.

Key words: gaps in the law, mechanisms for the implementation of the law, mechanisms for the implementation of legal norms.